

223. zenbakia

AZAROA 2022 •

pulunpe

Anue, Atetz, Basaburua, Imotz, Lantz, Odieta eta Ultzamako aldizkaria

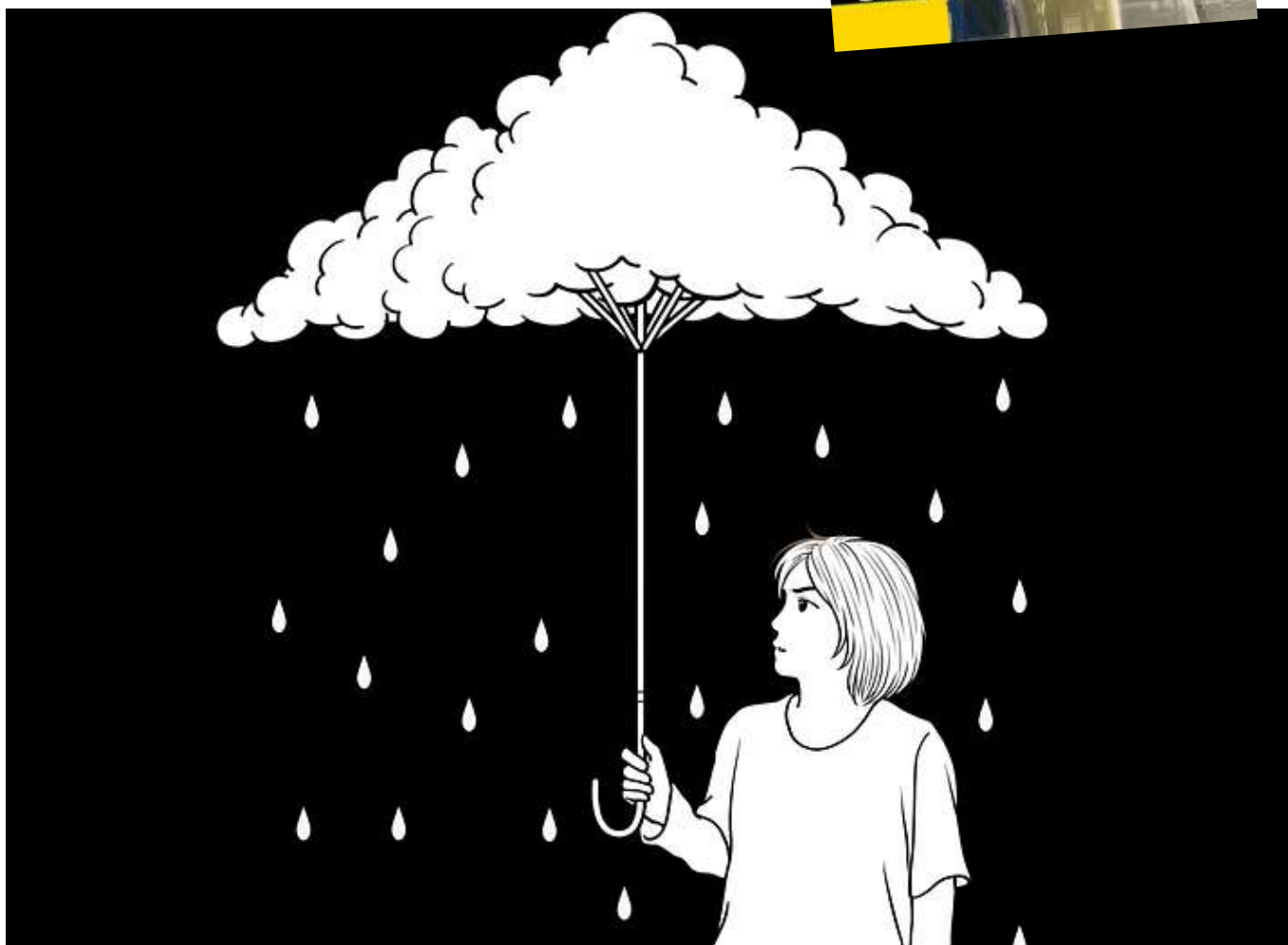
EURIAZ

//

Euria izateko ikasi:
arnasa
lurrun
landura izan aurrena
eta ohartu ez,
tanta baten baitan hazi eta
tanta-herri bateko tanta bilakatu gero,
hoztu ahala
onenean izar izatera etorri
edo mulko dardaratien tribuko
hodei zurixketan,
aire isilaren beso artean
astiro piririka erori,
haur baten ilajea trabatu eta
azkenean harridura espazio bat busti

euria egiten bizi
euria egiten bizi

//

ARGITARATZAILEA AMETZA KULTUR ELKARTEA

PULUNPE SAREA

Euskara Zerbitzua, Gurutze, Patxi, Goizargi, Inma, Izaskun, Irantzu, Virginia, Josu, Arantxa, Maika, Itziar, Facebooken parte hartzen duzuenak, banatzaileak, etab... Barka lezaiguzue, aipatu ez zaituztegunok.

EMAILA

pulunpe@gmail.com

ZENBAKI HONETAKO KOLABORATZAILEAK

Sareko taldekideez gain, Txurdan, Patxi Irurtzun eta Denok bat elkarteak.

KOORDINATZAILEAK

Garazi Zabaleta eta Itziar Perez

TIRADA

1.700 ale

INPRIMATEGIA

Gertu

MAKETAZIOA

Zas Komunikazioa

AZALEKO ARGAZKIA

Egilea. Jose Angel Apirotz

LEGE GORDAILUA

NA 721/93

Inprimategira azaroaren 8an bidalia

AURKIBIDEA

04

Gaurko gaia. *Lehortea*

07

Kronika. *Denok bat, Jubilatuen Elkarteak*

08

Euskara erreza. *Maritxu nora zoaz?*

10

Albisteak.

14

Erreportajea. *Latsariak*

18

Elkarriketa. *Iñigo Ibarra*

20

Aspaldiko kontuak. *Non dira gure ihoteak*

22

Berezia. *Teresa Erbitik, 100 urte*

24

Ardo Frexkoa. *Gero artio edo sarri artio?*

26

Kirola. *Eskubaloia Ultzaman*

28

Zer irakurri. *Azaroko programazioa*

Nafarroako Gobernua
Gobierno de Navarra

Nola ari da eragiten lehortea gure eskualdean?

Elkarriketa askotako protagonista izan da lehortea aurtengo udan. Aspaldiko tenperatura altuenak eta euri falta izan da nagusi azken hilabeteotan, eta opor ondorenean ere, urri bukaeran, euri faltarekin jarraitzen dugu oraindik. Nola eragin du lehortea gure eskualdean eta zein da egungo egoera? Horretaz guztiaz gehiago jakin nahi izan dugu erreportaje honetan, eta udalerrietako ordezkariekin eta abeltzainekin hitz egin dugu gaian sakontzeko.

Ez gaude ohituak inguru berde eta heze hauetan ur faltak eragiten dituen arazoetara. Aurtengo udan, baina, kontzientziak pizteko moduko lehortea izan dugu gutxien espero zen tokietan: txorrotako uraren kontsumoari mugak jarri zaizkio Nafarroako zenbait herritan, eta bestelako neurriak hartu behar izan dira orain arte ur eskasiarik izan ez duten beste inguru askotan.

Zorionez, Ultzama alde honetan egoera ez da hain larria izatera iritsi, baina udalerrri guztietatik nabarmendu digutenez, ongi nabaritu da lehortea, eta aurrera begira arduratzeko moduko gaia da, zalantzarik gabe. "Gure iturburuen egoeraren inguruan txostena eskatu diogu enpresa bati, eta oraindik bukatzeke badago ere, aurreratu digutenez, aurreikuspenak oso txarrak dira eta uraren murriztea asko nabaritutako da datozen urteetan", azaldu du Imozko alkate Alfredo Unzuetak.

Lehortearen erakusgarri diren zenbait datu

Erreka eta iturrien emariaren jaitsiera eta belardi berdeek uda honetan hartu duten kolore gorri-marroixka badira lehorteari tamaina hartzeko moduko seinaleak, baina begi bistakoak diren inpresio horietatik harago, Nafarroako azken urteotako meteorologia eta klimatologia datuei begira

TEMPERATURAK

(Maximoen batazbestekoak)

	2020	2021	2022
Ekaina	21'7°	22'4°	26'6°
Uztaila	25'3°	24'1°	28'7°
Abuztua	27'2°	24'8°	29°
Batazbestekoa	24'7°	23'8°	28'1°

jarri gara. Zer da datuok diotena? Bada, iazko udarekin alderatuta (ekain-uztail-abuztua kontuan hartuta), tenperatura maximoen batazbestekoa 4,3° igo dela irazozko estazioan. Prezipitazioei begira jarrita, iazko udan baino lau aldiz euri gutxiago egin du aurtengoan: metro karratuko 175,1litro bota bazituen aurreko udan, 42,45 litro besterik ez ditu bota aurtengoan.

PREZIPITAZIOAK

(Prezipitazio totala)

	2020	2021	2022
Ekaina	104,9 mm	119mm	155mm
Uztaila	22mm	30mm	25mm
Abuztua	67,8mm	25,2mm	24,8mm
Guztira	194,7 mm	174,2 mm	42,8mm

▲ Ekainetik abuztura, azken hiru urteetan irazitzen hartutako datuak

Zein iturburutatik edaten dugu Ultzama aldean?

Imotz: Goldaratz, Latasa eta Urritzak Iribastik Irurtzuna doan ur lineatik hartzen dute ura. Gainontzeko herriek iturburu propioak dituzte, Iribaskoa baina dezentez txikiagoak direnak

Basaburua: Kontzeju bakoitzak bere iturburu txikia du, baina bestalde, Aizarozko iturburutik ere hartzen dute Jauntsaratsek, Ihabenek, Udabek, Beramendik eta Aizarotzek berak.

“ Martin Pikabea, Ultzamako alkatea: Uraren zentzuzko kontsumoa egin beharra dugu ”

Ur kontsumoa murrizteko abisua

Hori izan da aurtengo udan gure eskualdean ia udalerrri guztiek hartu duten neurria: herritarrei ur kontsumoa murrizteko eta modu kontziente batean egiteko eskaria egin diete. “Beste urte batzuetan ere abisua jarri izan dugu herrietan, baina irailaren bueltan izaten zen orain arte. Bada, aurtengoan, ekainean hasi ginen jendeari abisua pasatzen”, azaldu du Unzuetak.

Imotzen bezala, gainerako udalerrietan ere neurri zorrotzagoak hartu behar ez izateko bandoak zabaldu dituzte uda hasieran, hala nola, Lantzen, Ultzaman, Odietan, Anuen eta Atetzen. Arazo larririk izan ez badute ere, udalerrri guztietako alkateek kezka adierazi dute, batez ere datozen urteetara begira. “Momenturen batean izan genuen ura kamioietan ekarri behar izateko beldurra, baina azkenean ez da horrelako kasurik gertatu”, azaldu du Unzuetak. Basaburuko alkate Ester Lakastak ere ildo berean hitz egin du: “Ez dakigu hemendik aurrera zer gertatuko den, baina horrela jarraituz gero, seguru aski neurriak hartu beharko dira. Dena dela, nik aurten sumatu dut kezka herritarren artean ere”.

Kontzientziazteko beharra

Bandoa zabaldu duten herrietan jendeak ongi erantzun duela esan digute alkate guztiek. “Ur eskasia hasi eta kontsumo arduratsua egiteko deia egin genuenean, segituan sumatu zen jendearen erantzun ona eta berreskuratu zen ur kantitate bat dei horri esker. Egia esan, azpimarratzekoa da herritarrek izan duten jarrera”, dio Paula Ibero Atezko alkateak. Etxeetako kontsumoari, gainera, kanpineko eta udalerriko bi ukuilu koxkorretako kontsumoa ere gehitu behar zitzaion Atetzen kasuan. “Beste etxeei bezalaxe, horiei ere uraren kontsumo ahalik eta arduratsuen egiteko eskatu zitzaion, eta erantzuna ona izan zen”, azaldu du.

Aziendengan ere eragin nabarmena izan du aurtengo lehortek ▲

Ultzanueta (Ultzama, Anueren zati bat eta Odieta): Ultzanuetakoko Zerbitzuen Mankomunitateak kudeatzen du herrion ur hornikuntza. Lau iturburutatik edaten dute: Lanzkotik (iturburu nagusia), Ataketakotik, Ezpeletakotik eta Arraiz-Biurrungotik.

Atetz: Nagusiki Eltzaburuko iturburutik hartzen dute Atetzen ura, Izarbil izeneko parajetik. 9km-ko bidea egiten dute hodiekin ura garraiatzeko. Horrez gain, Beuntzalarrea inguruko Urepel iturburutik ere ponpatzen dute ura Beuntzara, batez ere ur falta handiagoa denean

“ Paula Ibero, Atezko alkatea: Kontsumoa murrizteko deiari jendeak orokorrean oso ongi erantzun dio ”

Lanzko alkate Isabel Baleztenak ur eskasiak ekarri duen belar eskasiak herrian izan duen eragina ere nabarmendu du: “Deposituan ez dugu ur faltarik izan, baina horrek ez du esan nahi eskasia nabaritu ez denik: belarretik bizi den herria da gurea, eta horretan ikaragarri sumatu da euri falta. Larreetan eta nekazaritzan eragin handia izan du, abereek ez baitzuten zer jan eta nekazariak zutena jatera jaitsi dira...”, dio.

Lantz: Lanzko mendiko iturburutik hartzen dute ura. Emari handiko iturburua da, eta Lantz hornitzeko ez ezik, inguruko beste zenbait mankomunitate hornitzeko ere erabiltzen da, esaterako, Ultzanuetakoko mankomunitatekoek eta baita Iruñeko mankomunitateko zenbait herrik ere bertatik hatzen dute

Lehortearen kalteak lehen sektorean

Nekazari eta abeltzainak izan dira lehorte gehien pairatu duten herritarretako batzuk. Haien egoeraz mintzatu zaigu Jose Angel Azpiroz Beuntzako (Atetz) artzaina. Lehen sektorearen egoera lehenagotik ere zaila bazen, lehorteak are zailago egin du bizirautea.

Nola eragin du lehorteak lehen sektorean?

Asko eragin digu abeltzainoi, belarra asko murriztu da, apiril-maiatzetik egin gabe heldu zen, eta ekainean oraindik gutxiago egon da. Ondorioz, ohi baino askoz lehenago hasi gara aziendei bazkatzen barruan ematen, eta orain, negura begira, belar gutxiarekin gaude. Bazka ere gutxi dago erosteko, Erriberatik ekarri beharra dugu, eta oso garesti dago. Noski, kontu honetan ere espekulazioa sartzen ari da.

Belar faltaz gain, artoaren ekoizpena ere kaltetu du lehorteak.

Bai, esne behietarako artoa ereiten dute abeltzainek, horrela pentsuaren kontsumoa franko murrizten baita. Lehortearekin artoa ez da atera, esanen nuke gure bailaran aurreko urteekin alderatuta %15 ere ez dela bildu, oso gutxi da hori. Horrek sekulako kostuak ekarriko dizkie abeltzainoi.

Horrela jarraituz gero, jende askok aziendak kendu beharko ditu

Nolako negua aurreikusten duzue?

Eszeptiko gaude, ez dakigu zer gertatuko den, eskuak lotuak bagenitu bezala gaude. Pentsuaren prezioa berriz igotzen ari dela esan berri didate... horrela jarraituta, jende askok kenduko ditu aziendak. Horretan ari dira batzuk honezkero. Bestalde, Nafarroako Gobernutik lehorteagatik urte bukaeran dirulaguntzak emanen

dizkigutela adierazi dute, ikusiko dugu horrek egoera zertxobait arintzen duen.

Aurreko urtearekin alderatuta, gure bailaran artoaren %15 baino gutxiago atera da

Bazkatzeko belarririk gabe aurkitu dira aziendak azken hilabeteotan

Denok bat elkartetik urrian antolatutakoak

Hitzaldi oso interesgarriak, interaldi jendetsuak eta Benidormerako bidaia. Urrian ere ederki pasatzeko aukera izan dute Denok bateko bazkideek.

Urrian egindako ekintzak aipatzea dagokigu ale honetan. Lehenengoa, Larraintzarko Osasun Etxearekin batera antolatu genuen ekimena izan zen, Testamento vital – eutanasia – bizi testamentua izenburuko hitzaldia, hain zuzen. Oso interesgarria iruditu zitzaion entzutera joan zirenei eta oso ongi azaldu zutela esan zuten.

Urtero bezala, aurten ere Benidormerako bidaia antolatu zen eta hara joan zen bazkide kuadrila bat, eguzkitan egun batzuk lasai pasatzera. Kontatu dutenez, egun ederrak igaro dituzte eta aurpegiko kolorean nabaritzen da eguraldia lagun izan dutela.

Urriaren bukaeran Elizondoko feriak izaten dira eta hara joan ginen urriaren 28an. Pandemia aurreko urteetan bezala, jendetza bildu ginen Elizondoko azoka gunean. Oso itxura oneko aziendak, behi, ardi, aunts, zaldi, behor.... erosteko aukera bazen.

Nekazari-tresnen erakustaldia ere izan zen eta, gune horretan, gainera, gazta txapelketa egin zuten.

Bestalde, karriketan barraturik, hainbat saltzailek jarritako postuak zeuden, beren produktuekin apainduak. Goiz guztia pasa genuen hango bizitasuna ikusten,

zerbait erosteko aukera ere aprobetxatuz. Horrelakoetan, aspaldi ikusi gabekoak agurtzeko aukera izaten da, karrikan topo eginez gero.

Eguerdi aldera bazkaltzera joan ginen Mugairiko Urgainera. Ondoren, batzuk Elizondora bueltan joan ziren goizekoari jarraipena emateko, eta beste batzuk, berriz, musean aritu ziren jo eta ke; gainerakoak, patxadako elkarrizketan pasa genuen arratsaldea. Zazpitan autobusa hartu genuen etxerako bueltan. Ohiturazkoa zen eguna berriz ere ospatu genuelako pozarekin, datorren urtean berriz!!

Azarorako prestatutakoak, labur bada ere, aipatuko ditugu: 9an Rural Kutxakoek Banka Online ikastarotxo emanen dute Larraintzarko Bentako areto nagusian. 10ean Denok Bat elkartearen estatutuak berritzeko batzarra egingen da, leku berean.

Eta 17an Erriberri-Olivera bidaia izanen dugu. Horien guztien berri izanen duzue datorren alean.

Bitartean osasuntsu egotea opa dizuegu

**Denok Bat
Jubilatuena Elkarte**

▲ Bidaariak itzulerako autobusa hartzerakoan

Amodioa iturrian

Maritxu nora zoaz? Kanta ezagunaren jatorriaz arituko gara euskara errazako atal honetan.

Katálin errotáko

Edér galánt orí

Iturrira banoaye

naí baúzu etorrí.

Iturrira joan-eta

Ttanta bat goragó

Aritz baten atzéan

Galai bat an dagó.

Ferretain betetzéan

Biak musus musú

Orduan gal in zío

Zembat urte tuzú?

Amazazpi-emezórtzi

Orá eztut kumplitu

Lagunik bazinduke

Yosta zindaizkezú

Jende eben alkez, eta

Etxekoen beldurres

Dakizunas gerostik

Ala `isimulatzen

Ferréta utzi-eta

Biok josta gaitzen

“Maritxu nora zoaz” abestia ezagutzen duzue? Oso **ezaguna** da. Kanta **herrikoi** zaharra da. Bertsio hau Gareskoa da.

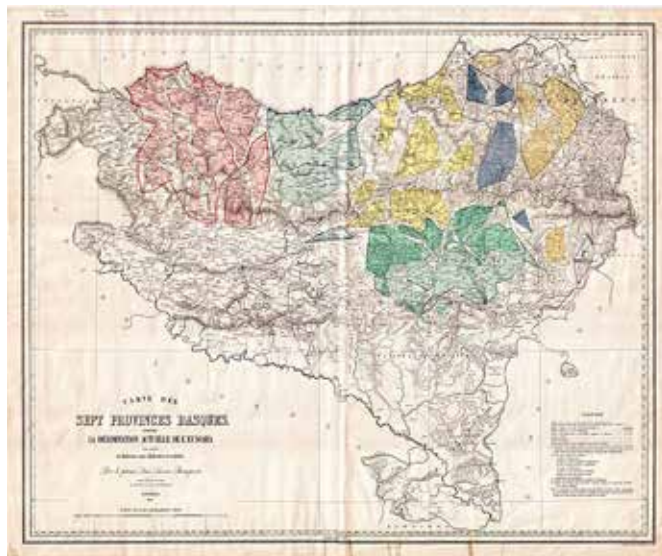
Kanta tradizional hauek nork **sortzen** ditu? Ez dakigu. **Egilea** ez da **ezaguna** izaten. Ahoz **ahoz** transmititu dira.

Ahozko literatura tradizionalak **egitura** irekia dauka. Herriak abestia aldatzen du. **Horregatik** bertsio **desberdinak** daude.

Bertsio hau Garesen **jaso** (omen) zuen Louis Lucien Bonapartek 1869 urtean. “Goizian goiz jeikirik” abestia ere oso **antzekoa** da.

(Louis Lucien Bonaparte frantsesa zen. **Hizkuntzalaria** eta filologoa zen. Euskaraz **maiteminduta** zegoen. Euskal Herrira etorri zen. Herri guztietako euskara

“Carte des Sept Provinces Basques montrant la délimitation actuelle de l'Euscara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés” (1863) (Louis Lucien Bonaparte)

▲ Louis Lucien Bonapartek egindako euskalkien mapa

jaso eta **aztertu** zuen. Gero euskararen mapa dialektologikoa **argitaratu** zuen. **Euskalkien** lehenengo mapa izan zen. Mapa hau oso **ezaguna** da.)

Lehen etxeetan ez zegoen urik. Etxetik kanpo zegoen ura, iturrian. Emakumeak eta neskak joaten ziren iturrira. Iturriko amodio jolasak kanta herrikoi zaharretan **ohikoak** dira munduan.

"Maritxu nora zoaz" kantak inozentea ematen **du**. Baina sinbolismo eta esanahi **erdi-ezkutu** asko dauzka. Ahozko literaturan sinbologia asko erabiltzen da.

1869an euskaraz egiten zen Garesen. Gero **desagerrarazi** zuten. Orain umeeak eskolan ikasten dute. Garesen euskara entzuten da berriz.

Hau da "Maritxu nora zoaz" kantaren bertsio **ezaguna**:

Maritxu nora zoaz
eder galant hori
iturrrira Bartolo
nahi baduzu etorri
lara,laralaralarara....

Iturrian zer dago
ardotxo txuria
biok edango dugu
nahi dugun guztia

Hiztegia

Ezaguna: Conocida

Herrikoi: Popular

Sortu: Crear

Ahoz aho: De boca en boca. Oralmente.

Ahozko: Oral

Egitura: Estructura

Horregatik: Por eso

Desberdinak: Diferentes

Jaso: Recoger

Maiteminduta: Enamorado

Aztertu: Analizar

Argitaratu: Publicar

Euskalki: Dialecto del euskara

Antzekoa: Parecida

Hizkuntzalaria: Lingüista

Ohikoak: Habituales

Ematen du: Parece

Erdi-ezkutu: Semioculto

Omen: Por lo visto

Desagerrarazi: Hacer desaparecer

Imozko pilotalekua eta Domingo Iriarte Bidondo

Domingo Iriarte Bidondo hil zaigu irailaren 15ean Eultzen. semea eta Latasako Carmen Iribarren Arrokiarekin ezkondu eta Latasan urte luzez bizitu zena.

Imozko udalak, beste batzuen pausuak segituz, pilotaleku estalia behar zuela eta, Latasan egitea erabaki zuenean bazen kezka franko zenbateko erabilera izanen zuen. Eta baita inor aurkituko ote genuen orduak banatu eta garbitasun lanak eginen zituenik ere.

Domingo Iriartek eta bere andrea Carmen Iribarrenek hartu zuten egiteko hori, Beheitikoetxean bizi zirenak. Eta nolako kapritxoarekin hartu zuten lana ez dago esaterik. Garbitasuna erabatekoa, eguneko ordu guzietan atenditzeko prest, orduak banatzerakoan zuzenak. Bai, gutxitan asmatzen da lehenbizikoan, baina Domingo eta Carmenekin bete-betean asmatu genuen!

Eta pilotalekuak inon ez bezalako arrakasta izan zuen Imotz hain ttikia izanik. Arrakasta hori Domingo eta Carmenen kudeaketari esker izan zen. Gure frontoiaren tamainakorik hainen zuzen eramaten eta hainen garbi edukitzen ez dut ezagutu inon.

Eta kontuak ekarri ere bai Udaletxera hila bukatu bezain laster.

Domingo eta Carmen, zuen jarrera, lana eta borondatea ez ditugu atzenduko!

Domingo eta Carmen beren biloben jaunartzerakoan

Ostitzen auzo berriak

Orain urte pare bat edo, aipatu genuen Ostitzen bazirela hainbat etxe salgai. Geroztik izan da mugimendua. Horietako zenbait etxe saldu edo errentan eman eta auzo berriak etorri dira.

Etxeberria: 2 lagun bizi dira orain.

Jaunarena: 2 lagun.

Iturburua: erostun berriak sartu dira: 5 lagun.

Eta etxe berri bat ere egin da: 2 lagun bizi dira.

Goitiko berriez gain, urbanizazio berri bat ari dira egiten aurreko Pulunpe batean aipatu genuen bezala. Ari dira lanak aurreratzen.

Ostizko sarrera

Azaroko azken bi asteburuetan izanen da Basaburuko pintxo lehiaketa

Azaroaren 19an eta 20an, eta, azaroaren 26an eta 27an izanen dugu aukera pintxo eder horiek dastatzeko. Orokietako ostatuak, Udabeko Bentak, Apeztegiberrik, Berueteko Ostatuak, eta ireki berri duen Aizarozko Ostatuak parte hartuko dute. Bertan, hiru euroren truke, edaria eta pintxo eskuratuko dugu, gero bozketa ere egiteko aukera izanen dugu, beraz, gomendagarria da ostatu guztietatik pasatzea, pintxo guztiak probatzeko. Pasa den urtean Orokietako ostatua izan zen garaile. Ea aurtan besteren batek txapela kentzen dion. Zorte on guztioi!

Izarpen gustu guztientzako aukerak ditugu EGUNERO!!!

Tfnoa.: 848 68 14 00 - 31867 Aroztegi - ATETZKO IBARRA

Hamarretakoak: Menudikoak, Txerri hankak, Tripakiak, Ajoarriero, Arrautzak....

Bermuta: Etorri gure pintxoz beteriko barraz gozatzera eta dastatu gure etxeko frito berriak.

Eguneko Menua: Etxeko janaria egunero.

IZARPE
ULTZAMAKO ATEA - PUERTA DE ULZAMA

Merenduak: Txokolate beroa txurroekin, etxeko tartak, bizkotxoak eta pintxoak.

Ostegunero: Pintxo-pote giro oberenean.

Asteburuak:

Asteburuko Menu berezia km·0 eta karta.

Basaburuko haur eta gazteak, jantokiko dirulaguntzarik gabe

Nafarroako Gobernuak jantokian bazkaltzen duten ume askori diruz laguntzeari utziko diela salatu du Basaburuko udalak. 1995ko lege batean oinarrituta, bazkalondoren eskolaz kanpikorik edo klaserik ez dutenak ez dute dirulaguntzarako eskubiderik, udalak azaldu digunez. Orain arte, garraiatu guztiek dirulaguntza jaso izan dute. Esther Lakasta, alkatea: "Sorpresa izugarria izan da. Astebeteko tartearekin abisatu ziguten, eta Ordutegia jardunaldi jarraiera aldatu denean ez da ondorio horren berririk eman. Larraintzarko Institutuan gauza bera gertatu da: izurritearen ondorioz institutueta jardunaldi jarraia jarri zen dekretuz. Orain erabaki behar zen mantentzen zen edo ez, kontsulta egin ziguten ea nahi genuen ordutegia aurreratu. Orain arte, zentroak bi etapa hartzen dituenek, garraioa haur hezkuntza, lehen hezkuntza eta bigarren hezkuntzako ikasleek partekatzen zuten. Aurten lehen aldiz Basaburuko ikasle guztiak autobus bakarrean garraiatzen dituzte eta Hezkuntza Departamentuak esan du DBHko Basaburuko gazteek ez dutela eskubiderik jantokirako dirulaguntza jasotzeko, denak autobus berean bueltatzen direlako".

Garraioarengatik ere oso haserre agertu zaigu alkatea: "batxilergo eta lanbide heziketako ikasleen garraioa erregulatzeko Dekretu bat atera da. Baina baldintzei erreparatuz gero, berehala ikusten da landa eremuko ikasleek, beste behin ere, zailagoa dutela. Hiri eta herri handietako ikasleen neurrirako legea da,

ezartzen dituen irizpideek ez baitituzte landa eremuko ikasleen ezaugarriak aintzat hartzen. Adibidez, batxilergoko gazteek garraioa izateko irizpideetako bat batxilergoko bederatzi gazte instituto berera joatea da. Esaidazu nola den posible hemen dugun populazioarekin. Aurten, eta inoiz baino gehiago dira, 16 dira osotara. Bederatziri autobusa antolatu diete Aizaroztik (Beruete eta Arraraskoek bere kabuz joan beharra dute Aizarotza), baina gainontzeko zazpiei, ez. Eman diguten irtenbidea autobusa Irurtzunen hartzea da". Eskaintzen duten konponbidea "banakako dirulaguntza" da. Sos gutxi batzuk eman eta hor konpon! Hain zuzen ere, laguntza horiek garraio publikoa duten herri eta auzoetarako balio dezakete, baina ez gurean.

Despopulazioaren kontra lan egiten ari direla esaten duten bitartean, despopulaziora bultzatzen gaituzten neurriak hartzen ari dira".

Hain zuzen ere, horrelako neurriekin landa eremuko hustutzea gelditzea ezinezkoa dela salatzen du udalak: "Oso haserre gaude gurasoak, udala eta herritarrak orokorrean. Despopulazioaz hitz egiten dute eta gero horrelako neurriak hartzen dituzte. Irizpide bakarra aurrezte da, gure gazteen lepo. Eta gero ikerketak egiten dituzte despopulazioaren inguruan...bitartean dugun laguntza bakarra kentzen dute. Hiriaren betaurrekoekin hartutako neurriak dira".

Umeak eskolan ▲

Bukatu da Gartzarongo XXXVII. Pilota Txapelketa

Euskal Herriko eta kanpoko pilotari ugari erakartzen ditu urtero Gartzarongo Pilota Txapelketa ezagunak. Azken hilabeteotan, astebururo-astebururo partidak jokatzen aritu dira Toki Alai elkarteak eta Basaburuko Kirol Batzordeak antolatzen duen txapelketaren barnean, kategoria desberdinetan. Urriaren 29an jokatu ziren maila guztietako finalak, giro ederrean eta publikoaren berotasunarekin. Finalaren egunean, gainera, Toki Alai elkarteak pilota bana oparitu zizkien herriko haurrei. Ondoko emaitzak utzi zituzten partidek:

Umeak

Balda eta Santesteban (Larraun / Atarrabia) **15 – 18**
Ormazabal eta Arsuaga (Hernani)

Haurrak

Nazabal eta Oltza (Oberena) **18 – 4** Arsuaga eta Artetxe (Azpeitia)

Gaztetxoak

Egurrola eta Calvo (Markina) **14 – 18** Santxez eta Santesteban (Oberena)

Gartzarongo frontoia bete zuen publikoak finalaren egunean

Neskak

Oskotz eta Ruiz de Larramendi (Oberena / Ados) **10 – 18**
Zabaleta eta Mendiburu (Leitza / Uharte)

Gazteak

Apezetxea eta Garaño (Doneztebe / Buruzgain) **22 – 10**
Ibarluzea eta Goiburu (Lazkao)

Helduak

Gutierrez eta Cabrerizo (Errioxa / Soria) **12 – 22**
Oskotz eta Irurita (Oberena)

Euskadi Literatura saria irabazi du Maite Mutuberria ultzamarrak

Maite Mutuberria ilustratzailea, *Irrimola* lanarekin

Maite Mutuberria irudigile ultzamarrak irabazi du aurtengo Euskadi Literatura sarietako Literatur Lanaren Ilustrazioaren modalitateko saria, *Irrimola* liburuarekin. Gasteizko Artium museoan eman dituzte hiru saridunen izenak jakitera ostegunean. Uxue Apaolazak irabazi du Euskarazko Literatura saria, eta Leire Bilbaok, berriz, Euskarazko Haur eta Gazte Literaturarena.

laz argitaratu zuen Maite Mutuberria eltzaburuarrak *Irrimola* album ilustratua. Haur Hezkuntzan oinarritzko emozioak lantzeko hezkuntza programa baten baitan argitaratu zuen lana, eta poza du ardatz liburuak. Formatu zirkularrean diseinatutako liburu-objektu bat da saritua, eta bere konposizioak esperimentazioarekin eta irakurketarekin jolastera gonbidatzen ditu irakurleak.

Aipatzekoa da, gainera, Euskarazko Haur eta Gazte Literaturaren Euskadi Saria Leire Bilbaorentzat izan dela Barruko hotsak albumarengatik, eta, hain zuzen, Mutuberria izan zuela lagun Bilbaok lan horretan ere.

Latsarriak, emakumeen lan historikoaren lekukoak

Aritzuko latsarria edo labaderoa inauguratu berri dute. Ekainetik izan dira lanean gizarte langileak, eta porlanarekin tapatutako latsarria atera dute lurpetik. Zalantzarik gabe, emaitza ederra izan dute laneak, baina latsarria ikusgai egoteak balore sinbolikoa du, batez ere. Hain zuzen, herriko adineko emakumeak omentzeko aprobetxatu zuten inaugurazioa. Beraiekin egon gara, baina eskualdeko beste herri batzuetako historiaren bat edo beste ere bildu nahi izan dugu erreportaje honetan.

Urriaren 22an inauguratu zuten Aritzuko latsarria. Rakel López Alvarez da lanean ibili den langileetako bat, han topatu dugu: "Lan gogorra izan da, baina aldi berean merezi izan du. Gainera, inauguraziora eta bazkarira ere gonbidatu gaituzte eta etxean bezala sentitu gara! Diskurtsoan hunkitu gara, eskerrak eman dizkigutelako". Han izan da Belen Antimazberez Abadiano ere, langileetako beste bat: "Ze historiak gordeko diren harri horietan".

Inaugurazioak berak ere herritarrak bildu ditu historiak elkarri kontatzeko. 40 izan dira bazkarian, eta, guztiak, Maria Oronozen eta Graciosa Villanuevaren inguruan, haienak ziren interes gehien piztu dutenak. Oronozek 89 urte ditu eta Villanuevak 79. Biei tokatu zitzaizen Aritzuko

latsarrian garbitzea, eta ez dute oso ongi ulertzen gure miresmena. Maria Oronoz Etsainen jaio zen eta Aritzura ezkondu zen, Gorrontzorenera: "Baina zer nahi duzu jakin, neska?!". Graciosa Villanueva baserritik Ramorenara jaitsi zen 14 urterekin: "Maindireak batez ere (lan gehiago eskatzen zuten), baina erraz egiten genuen. Niri inoiz ez zait lan gogorra irudit. Gure garaian tokatu zaigun lana egin dugu, besterik ez".

Graciosa Villanueva:
Gure garaian tokatu
zaigun lana egin
dugu, besterik ez

"Ez dago beste erremediorik"

60 urte pasa dira latsarria erabili zutenetik, baina bertan egindako lana oraindik gogoan dute. Maria Oronoz: "Amaginarrebagaixo zegoen eta gogoratzen naiz eztei-bidaiaren ondoren arropa asko pilatu zela. Orduan, senarrak esan zidan: 'Ez dago erremediorik, garbitu beharko duzu'. Berak hartu zuen arropa, eta latsarriraino eraman ninduen. Ez nago ziur nor zegoen egun hartan, Beltraneako Maritxu seguru baietz, baina ez dut ongi gogoratzen Tere edo Aurelia zeuden gurekin". 1962ko urtarilaren 12an ezkondu zela esan digu. Graciosa Villanuevak, ordea, iturrian garbitzen zuen: "Hamalau urte bete arte baserrian bizi nintzen, orduan Ramorenara jaitsi ginen eta garbigailua ekarri zuten, bi hilabeteren ondoren. Manuelak, beheko baserrikoak, errekan garbitzen zuen". Oronozek berehala jarri zuen garbigailua, Aritzura iritsi eta urte eta erdira: "Etsainen ere bazegoen latsarria, bai, baina orduan amak egiten zuen".

Garbigailua, bai, baina ez imajinatu gaur egun ditugun horietakoak zirenik. Graciosa Villanueva: "Arropa uretan eragiteko balio zuen, baina, urberritzeko, ez. Gero, arropa atera eta xaboia kendu behar zitzaizkion, eta iruditzen bazitzaizun, gehiago igurtzi". Maria Oronoz: "Xaboiaren orde, azuletea erabiltzen genuen, horrela deitzen genion produktuari. Azuletea hauts urdin moduko bat zen".

Graciosa Villanueva eta Maria Oronoz

213. Pulunpera bideratzeko QR kodigoa. 15. orrialdean Iraizozko Gloria Irigoienek latsarriaren inguruan kontatutakoak.

Udan eta neguan, berdin

Udan eta neguan, berdin joan behar ziren, baina baldintzak, noski, ez ziren igualak. Suarbeko Jesús Mari Altuna Villanueva: "Ni amonaz oroitzen naiz, kopetakoa buruan jarri, azpila honen gainean eta aitzur txiki bat ere eramaten zuen neguan, uraren izotz horma hausteko. Ufa! Garai hartako jendeak beste kasta bat zuen. Horrela zen, ez baitzegoen besterik, eta onartzen zuten. Baina aldatu beharra zuen". Altuna Suarbeko baserrian bizi zen: "Gure amak ez zuen latsarrian garbitzen, gu baserrikoak ginelako eta errekan garbitzen zuen. Bordaris esaten ziguten herrikoek. Guri 63ra arte ez ziguten urik jarri etxean. Eta garbigailua, esango dizut, 1969an jarri genuen, hura eta gasa".

Altunak esan digunez, 1909koa da Suarbeko latsarria: "Teilatuak bazuen dorre handi bat, herriak ez baitzuen ur biltegirik 1963ra arte. Ordura arte tutueria handi bat ateratzen zen hemendik, latsarritik, hemen baitzegoen biltegi bat. Baina, noski, herrietan badakizue zer

pasatzen den, beheko etxea beti urarekin eta goiko etxeak ez zuen urik. Orduan, gauza nahiko polita egin zuten, etxe guztiko tutueriak eramane zituzten biltegiara, goraino. Hamar etxe baziren, bada, hamar tutu, berunezkoak, denak hona ekarri eta denak parean jarri zituzten. Horrela, denak batera gelditzen ziren ur gabe edo denak zuten ura. Eta soberako ura latsarrira erortzen zen". 1995ean zaharberritu zuten Suarbeko latsarria. Orduan, dorrea kendu zioten, eta teilatua, paretak eta lurra berritu. Altuna: "Lekuko garrantzitsua da, nik gazteei azaltzen diet ondotik pasatzen naizenean", dio. Gauzak lehen nolakoak ziren transmititzea inportantea ikusten baitu.

Jesús Mari Altuna:
Garai hartako jendeak beste kasta bat zuen, baina aldatu beharra zuen

▲ Jesús Mari Altuna

▲ Latsariak dokumentaleko irudia

Latsarriak, dokumentala

Latsarriak dokumentala proiektatu zuten Aritzun, inaugurazioaren eta bazkariaren ondoren. Estibaliz Maguregi dugu zuzendaria: "Con ciencia y arte elkartean Bilboko bost emakume gara. Bilbo zaharreko zonaldean, hiru zutabeen plazan, latsarri bat zegoela esan ziguten. Latsarrien, emakumeen eta Bilboren historia nolakoa izan zen jakin nahi genuen".

Hamahiru emakumeren lekukotzak jaso dituzte, gehienak Bilbokoak eta ingurukoak, baina Nafarroako baten bat ere agertzen da, Bakedanokoak, adibidez: "Bakoitzak gauza ezberdinak ditu kontatzeko. Memoria historikoa era ezberdinetara jaso nahi genuen emakumeen historia kolektiboa sortzeko, askoren artean errealitatea hobeto ikusten delako".

Maguregiren ustez, etxeetan bakarrik lan egitera ohituta zeuden emakumeek sarea osatzen zuten latsarrietan: "Azkenean latsarria emakumearen espazio bat zen, emakumeak bakarrik egoten ziren, eta hori garai horretan oso garrantzitsua zen. Orduan, kaleko espazioa gizonena zen. Emakumeenak, etxean, indibidualizatuagoak ziren. Horregatik, latsarria emakumeen kolektiboaren indarrerako espazioa zen. Horrela enteratzen ziren denaz, edo arazo bat edukiz gero bazekiten besteak hor izanen zituztela".

Urriaren 14an auzolana egin zuten
Larraitzarko ikastetxeko baratzean

Anueko emakumeen txangoa

Haginaren enborra neurtzen

Landa eremuko emakumeen egunaren harira, irteera egin zuten Anueko emakumeek

Beramendiko pestak

Socorro eta Juan Martín, Iraizozkoak, 60 urte ezkondu zirela ospatzen. Zorionak!

Beuntzako Juanito

Suarbeko frontenis txapelketako partaideak

▲ Elkarriketa
entzuteko

Iñigo Ibarra: “Kezka batzuk mahaigaineratu nahi izan ditut eleberri honetan”

Ostadar 7310 eleberria argitaratu berri du Iñigo Ibarra odietarrak, izen horretako planetan bizi diren gizakien eta androideen arteko istorioak oinarri dituen zientzia fikzioko lana. Denonartean argitaletxeak gazteendako bilduma batean kokatu badu ere, idazleak azpimarratzen du helduendako literatura ere badela. Elkarriketa egin genion Esan Erran irratian, eta hona hemen handik ateratakoak.

Zer kontatu nahi izan duzu eleberri honetan?

Kezka batzuk mahaigaineratu nahi nituen; batetik, teknologiaren kontrolik gabeko garapenaren kezka, eta bestetik, bizi dugun memoria ezaren edo ezjakintasunaren garaia. Etengabe ikusten ditugu fake news-ak, ez dakigu zer den egia eta zer gezurra... *Ostadar 7310* izeneko planetan bizi den gizarte moderno aurreratu bat sortu nahi izan dut, eta planeta horretan dena da neurritz gaineagoa.

Izakiak eta androideak lagunak dira planeta horretan... ez da oso ohikoa hori zientzia fikzioan, ezta?

Tira, denetarik dago! Star Wars famatuan denetarik dago: lagunak, etsaiak... baina kasu honetan, bai, lagunak dira. Baina agian ez dira hain lagunak ere...

H57 izeneko androideak protagonistaren bizitza hankaz gora jarriko du. Zer esan daiteke androide horri buruz?

Spoiler gehiegi egin gabe, esan dezaket protagonistak androideak birprogramatzen eta konpontzen lan egiten duela, eta H57 izeneko androide bat izanen duela esku artean. Hura birprogramatu behar duenean ezusteko bat hartuko du, eta erabakiko du ez egitea. Horrek,

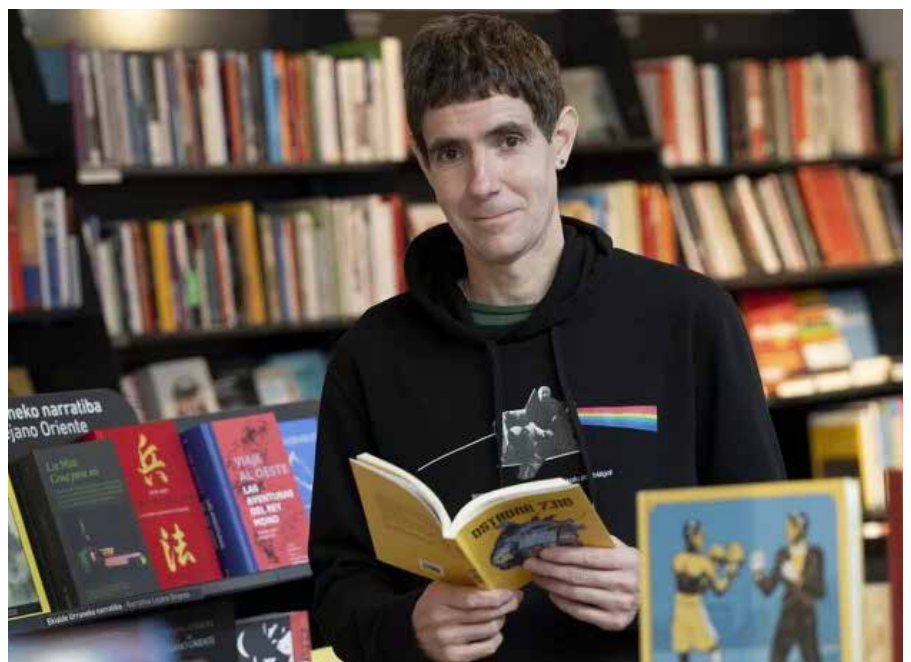
bere bizitza guztia hankaz gora jarriko du, ekarriko dizkion ondorio eta kateekin.

'Ostadar 7310' da planetaren izena... zergatik?

Jolas bat egiten da liburuan. Zenbaki horien zergatia behar bezala ere ez dut azaltzen; garai batean bertsolariek zenbait gauza esateko egiten zuten bezala, hitz ezezagun xamar batzuk erabiliz, hemen ere nire inpresio txiki bat utzi nahi izan dut mahai gainean. Akaso batzuei oharkabea pasatuko zaie, baina beste batzuk ohartuko dira zergatik.

Ezusteak eta suspensea nagusi dira eleberrian, ezta?

Bai, lehendabiziko orrialdetik jarri nahi izan dut suspense puntu bat. Behin Xabier Mendigureni irakurri nion lehenbiziko kapituluak garrantzi handia duela berareztat, eta apuntatu egin nuen. Berarentzat euskal literaturan dagoen hasierarik politenetako bat Garoa liburuarena omen da, esaldi gutxitan ikus daitekeelako liburuaren nondik norakoa nola izanen den. Nik ere hori egin nahi izan dut, lehen esaldiarekin eta kapituluarekin bidea nolakoa

Iñigo Ibarra, liburu argitaratu berria eskuetan (Foku) ▲

izanen den iradokitzea. Eta, bai, suspensea eta sorpresak etengabekoak izaten ere saiatu naiz. Horretan, bazegoen arrisku txiki batean erortzeko aukera: erritmoa mantentzeko ezinbestekoa da deskribapenetan eta pertsonaien azalpenetan gehiegi ez luzatzea, baina gehiegi ez luzatzeak ere liburua pobretzeko arriskua dakar. Beraz, nolabait oreka mantentzen saiatu naiz. Ez dakit asmatu ote dudan, hori irakurleek esan beharko dute!

Gaztetxoan bilduma batean argitaratu da liburua. Badirudi zientzia fikzioak beti gaztetxoei zuzenduta egon behar duela, baina, gauza asko esan daiteke zientzia fikzioaz baliatuta, ezta?

Bai, nik uste guztiontzako genero bat dela. Beriki Liu Cixin txinatarren trilogia bateko liburua irakurri dut, eta zoragarria iruditu zait. Bai, badirudi genero hori gazteagoentzat egokiagoa dela eta badago ohitura gazteentzako sailetan argitaratzekoa. Nik banuen erronka helduen literatura gisa ateratzeko, baina azkenean gazte sail batean ateratzea egokiagoa zela esan didate behin eta berri, eta halaxe egin dut.

Bigarren eleberria duzu Ostadar 7310, zer moduz sentitu zara idazterakoan?

Aurrekoa zen nire lehendabiziko eleberria, lehenagotik banuen saiakera bat egin baina hura nahiko gorabeheratsua izan zen. Kenavo, zaku bete urre! lehen eleberrian oso hizkuntza konplexua erabili nuen, akaso erretorika gehiegi... batek baino gehiagok esan zidan zaila zela irakurtzeko. Honetan, aldiz, saiatu naiz soiltzen, horren kargatua ez egiten. Nik uste hizkuntza eta idazkera aldetik dezente garatu dudala, niretzat berriak diren zenbait teknika hartzeko ahalegina egin dut, aldi

berean aberastasuna mantentzen ere saiaturik. Emaizarekin pozik gelditu naiz, eta uste dut aurrekoarekin alderatuta eboluzio polita badagoela.

Saretik arrantzatuak: (twitterreko aipamenak)

Bakartxo @Bakartxo2 · urr. 2

Zer esanen dut nik etxekoa izanik! Ez naiz objektiboa, badakit. Baina ze liburua @mendilarrre ! Hasi eta bukatu arte suspentsea. Ustekabe ttikiz betea. Izenburuko zenbakiak jolas polita dira ere. Gozamen hutsa izan da. Benetan diot. 🤔🤔

Beñat Irasuegi Ibarra #Koop #ESE ▾ @birasuegi · 14 h

Liburua irakurtzen hasi besterik ez, eta Hutsaren lagunarteko idazlea topatu dut berehala. Euskaraz sortutako #ZIFI-a irakurtzea plazera da. @mendilarrre #Ostadar7310

Gorka Belasko @txikerretxea

Mamia ez dakit, baina mamia @iratink egin duen azaleko marrazkiak iragartzen duen indar guztia ematen badu... itzela izango da @mendilarrre|ren #Ostadar7310.

Nora Salbotx Alegria @konstruksia · urr. 3

@mendilarrre eta @iratink erabiltzaileei erantzuten Frenetiko eta zealdotsua. Izugarri maitatu dut. #arrasfan

1

1

2

▲ Irailaren bukaeran atera da liburua, eta ohiko liburutegietan dago honezkerorako.

Esteban Gaztelu eta Zorrobiaga, Etxalekuko eskiraua

XVIII. mendeko gure alderdiko eskirau edo notarioez idatzi ditugu honezkero 4 artikulua eta hau bosgarrena dugu. Oraingoan Etxalekuko eskiraua izan zenaz arituko gara. Eta bere etxeaz, **Marimigelen**ez ere bai.

Etxalekuko Notarioa.

Esteban Gaztelu y Zorrobiaga eta Perez de Artazcoz dugu Etxalekuko notarioa. **Marimigeleneko** semea eta 1686ko otsailaren 7an sortua eta 1761eko urriaren 3an hila.

Gurasoak Juan eta Maria Catalina zituen, azken hau Artazkozko **Lopenekoa**, eta Martin notarioaren alaba. Artazkozko etxe honetakoak notarioak izan ziren, hiru gutxienez bai, eta beste notario batzuekin ahaidetuak.

Esteban, notario Etxalekun aritu zen 1708 eta 1761 urteen artean, 53 urtez, hil artio, 75 urte zituenean.

Non ikasi ote zuen? Amaren sortetxean ikasi zuelakoan gaude, Artazkotzen ia dudarik gabe, bere osaba batekin. Beste aukera bat ere ez dugu baztertzen, Ihabengo Miguel Teodoro Orokietarekin ikasi izana, hau ere osaba, Manuela Antonia Gaztelu izebarekin ezkondua.

Artazkotzen edo Ihabenen? Ezin jakin seguru, beste dokumenturik opatzen ez dugun bitartean.

Ezkontza

1714. urtean bere aita osasunez oso-oso gaizki zebilen eta oinordekoa edo herederoa izendatu behar, eta ume guzien

artean Esteban aukeratu zuen, eta ez zebilen oker, urte bat baino lehenago hil baitzen, 1715eko uztailaren 21ean.

Oinordekoa zen eta ezkontzea zegokion, eta hala hiru urteren ondoren ezkondu zen Adiosen, Ines Lezaun Garriz y Goñi neskatxarekin. 1717ko ekainaren 13a zen. Ezkontzetan ez zen konbidatu askorik izaten, baina honetan badirudi asko izan zela. Testigu bezala, 19 lagunek sinatu zuten eta horietatik 11 ziren apezak. Hainbat sinatzaile izatea ez da gutxiestekoa gero, jende gehiena analfabetoa zenean!

Eta andregaiak ekarri zuen dotea ez zen nolanahikoa izan, etxeko partea eta bere osaba apezaz zenduak utzitakoarekin, 800 dukat, urtean eta zilarrean, gainera dena batean ordaindua. Hau ere ez zen izaten ohikoa.

Bizitza

Hamar seme-alaba izan zituzten. Horietako bat 14 urtetan hil zen eta hiru haurretan.

Notario bezala, Etxalekun eta ondoko herrietan aritzen zen batez ere, baina urtearen buruan eskritura gutxi egiten zituen. Nekazalgo lanetan gehiago aritzen zen dirudienez. Dena dela, eskriturez at, beste zenbait eginbide egiten ikusi izan dugu Larraun aldean eta.

Txurdan

Etalde bizkorra

Marimigelenea den honetan garai batean bi etalde ziren, bat **Marimigelenea** eta bestea **Borborea** (Borboranena) eta noizbait biez bat egin zuten, **Marimigelenea** izena nagusitu zelarik. Noiz? 1600. urtea baino lehen.

Etalde bizkorra zen aspalditik, garraioan ibilitakoak Estebanen aurreko guziak, mandazaingoan, alegia, orduan garraio guzia horrela egiten baitzen.

Esan duguna, etalde handia Estebanen denboran, eta lau maistarretxe zituen Etxalekun bertan, **Txurdanea**, auzo zena, **Goitikoetxea**, **Azpikoetxea** eta **Labategia**.

Etxalekuko etxaldeaz gain, bazituen beste hiru ere, lehena Izurdiagan eta bigarrena Gartzaronen, **Oxkonea** zeritzana, nahiz etxe hau eroria egon, hor ziren zegozkion lurak; Eta azkenik Iruñeko ondasunak: San Anton karrikan etxe bat, mahasti bat eta alor bat.

Aralarren sarobe bat ere ageri da, bere bordarekin.

Eta han eta hemen 1.800 dukat maileguz emanak.

Horrelabada, hainbeste ondasunen jabe, etxea handitzea eta moldatzea erabaki zuten. Aurretik zuten etxeari hegoaldera habarte bat eman eta guzia moldatu, lau aldetara jarritz etxe guziko teilatua. Lan izugarria egin zuten, zelai handirik ere ez eta kostu handiko lana izan zen habartea ematea. Orain ere etxe honen hiru parteei ederki antzematen zaie beheitiko zolan.

Obra handia eta dotorea, gaztelutarren armarrria eta guzi, fotografian ederki ageri denez; hala ere, ez zioten egindako urtea

jarri. Harrigarria da, baina XVIII. mendean ikusi ditugun notarioen etxe bakar batean ere ez zuten noiz egin eta nork egin zuen jarri. Aldiz, nekazari etxe frankotan ikusi ahal izan ditugu ate gaineko harrietan horrelako datuak. Hau datu azpimarragarria iduritzen zait.

Etalde bizkorra, baina gastuak ere halakoak izanen ziren eta Esteban eskiraua zahartzerako gauzak estutu zitzaizkien. Handikiak bezala bizitu eta diru sarrerak ez izan horren neurrikoak!

Etixerako semeak ere, Martin Manuelek ezkontza ona egin, Berueteiko etxalde hobereneko neskatxa batekin, **Apeztegitiko** Gracia Apeztegiarekin, baina ez bere aitaren neurrikoa, hurbilik ere. Eta momentu batean estu samar ere ibili ziren; Estebanen aurrekoek 2 kapellania zituzten sortuak, denetara 250 dukatekoa eta diru hori han edo hemen maileguz ibili beharrean urte batzuek berek ibili zuten eta 1762an, dirudienez, Berueteiko **Apeztegitik** ekarritako dotea baliatuz, itzuli zuten.

Tx

Hiztegia

Jorratu: escardar.

Zendua: hila

Garraioa: transporte

Sarobe=sarobia: Mendian

aziendarentzat izaten ziren

barrutiak, soro edo larre zirenak.

Habarte=Habearte= Pareta batetik

pilarera edo pilare batetik bestera

doan parte. Etxeak, gehienetan, bi

edo hiru habarte izaten dituzte.

Ohikoa: corriente, usual.

Mandoa: mulo

Oharrak

Labategia: labea izaten zen tokia. Etxe bakar batzuk, labea egiteko etxe kozkor bat izaten zuten etxe nagusiaren kontra eta maistarra jartzeko adinakoa izaten zen gainera.

Oxkonea: Gartzarongo etxe baten izena, oraingo pilotalekuan zena. Obispoarena, Obisponea, Oisponea, Oxkonea (Etxe hau 1700. urterako behintzat lurrean zen)

Kapellania=kapilautza: Jende zenbaitek uzten zuen dirua, diru hori prestamoz eman eta bere korrituekin, bere arimaren aldeko mezak ateratzeko, urtero-urtero (Fundazio bat bezala zen).

Teresa Ezkurra Erbitik, 100 urte

Urriaren 15ean 100 urte bete zituen Eltzaburuko Bentako Teresa Ezkurra Erbitik. Ultzamako Bentan ospatu zuen, familiarekin. Hain zuzen ere, ahizpa laguntzen askotan lan egin zuen etxean. 30 senitarteko bildu ziren eta iluntzera arte izan ziren hizketan eta kantatzen.

Urtebetetze eguna pasata, ostiral arratsalde euritsuan joan gara Bentara, Eltzaburura. Errosarioa errezatzen harrapatu dugu Teresa: "Merienda hartu eta lehenengo lana da errosarioa. Astia badut errezzatzeko (barreak), terrazara ateratzea ere atsegin dut baina gaur ez dago horretarako eguraldirik". Javier Larrayoz semea eta Ana Olaetxea honen emaztea bizi dira Teresarekin, eta haiekin ere egon gara. Kafe bat jarri digute eta azukrerik gabe eskatzerakoan, "azukrerik gabe?!" galdetu du Teresak, harrituta. "Ea 100 urtetara iristerik dugun horrela", erantzun diogu, eta berak: "baina nik azukrearekin hartzen dut!" (barreak).

Urroztik Eltzaburura ezkontua

Miguel Larrayoz Elverdin, senarra, basozaina zen eta Urrotzen ezagutu zuten elkar. 1949an etorri ziren Eltzaburura, Teresak 27 urte zituela. "Urroztik hiru ezkontu ziren Eltzaburura", esan digu Javier Larrayozek, semeak. Teresa Ezkurra: "Ni hemengo Bentara, ostatua genuen. Askotan Ultzamako Bentan ere egin dut lan, ahizpari laguntzen. Jende asko ezagutu dugu, ohituta geunden, eta lana maitatzen genuen".

Lau seme-alaba izan ditu Teresa Ezkurra Erbitik. Aipatutako Javier eta hiru alaba. Bata, Maria Antonia, Bartzelonan bizi da; Gurutze, Burlatan, baina berak

ere badu etxea Eltzaburun eta askotan etortzen da, eta, hirugarrena, Maite, Eltzaburun bizi da. Bederatzi biloba ditu, eta lau birbiloba. Urrotzen ere iloba asko ditu, eta joaten zaizkio bisitan. "Ni ez bainaiz hara joaten (barreak). Baina nik uste dut gustura etortzen direla", esan digu. "Jende asko pasatzen da hemendik. Beti gustatu zaio jendearekin egotea, bisitarik ez duenean aspertu egiten da. 'Eta gaur, ez da inor etorriko?' galdetzen digu orduan. 'Sekito guztia inguruan behar al duzu, Teresa?!' esaten diot nik" (barreak), azaldu digu Ana Olaetxea errainak.

Udaletik eta kontzejutik ere, bisita

Familiarekin ospatzeaz gain, urriaren 15ean alkatearen eta kontzejuaeren bisita izan zuen. Kontzejuak zapia eta loreak oparitu zizkion, eta Ultzamako udaletik ere Martin Pikabea alkateak loreak eraman zizkion. Ana Olaetxea: "Berari asko gustatzen zitzaizkion eskulanak, gurutze-puntua eta kakorratza, eta nik uste horregatik oparitu ziotela zapia, halaxe aipatu zuten, eta asmatu ere bai."

Nola ez zioten oparirik eramango, bada, 100 urte ez baitira egunero betetzen! "Gutxik betetzen dituzte", onartu digu Teresa Ezkurra, eta oraindik ez duela sinesten azaldu digu Olaetxea errainak: "Ez duela sinesten oraindikan, hori esan digu: 'Ehun urte?!' esaten digu" (barreak). Ehun urte, bai, Teresa, bejondeizula!

Teresa Ezkurra bilobekin

EUSKARAREKIN, GORA ETA GORA BETI!

JAUNTSARATS

GORA▲
GORA▲

FEST
2022

50 ekitaldi baino gehiago,
Nafarroako txoko guztietan,
haur, gaztetxo eta familientzat,
**Euskararen Nazioarteko
Eguna** ospatzeko
Abenduaren 11ra arte

IKUSI EGITARAUA

Segi, segi, beti aitzina (I)

Gero artio edo sarri artio?

Hizkuntzaren amildegia? Hitzen galera etengabea da. Beti erabili izan ditugun hitzak, erdarazkoekin ordezkatzuz batzuetan, askotan ez esatearren. Eta beste hitz batzuekin zer egin dugu? Beste euskalki batekoak erabili eta gureak atzendu. Eta aunitzetan, hitzak zakarrontzira bota ordezkorik ez dugularik, oraingo zenbait hitzunei beren hizkera **erkotxak** ez baitie gehiagorako behartzen.

Bai, eta gainera, hor dugu gaztelera denetarako balio diguna. Euskara zertarako?

Euskarara zertarako? Galdera horrek erantzun erraza du: euskarak euskaldun egiten gaituelako. Arrazoi gehiago behar dugu? Behar izanez, emanen dizkizut.

Sarrirako utzi gabe, gure atzera ibiltze etsenpluak ekarriko ditut orain hona.

Oraintsu artio, norbaiti adio edo agur esaterakoan **gero artio** edo **sarri artio** esaten genion, zegokiona, alegia. Orain nork ibiltzen ditu behar bezala? Inork ez. Orain dena da **gero arte**. Bi esanahi, bi agur mota ibili beharrean batera

murriztu, erdia galdu eta aurrera! Honek baduk etorkizunik? Horrela segituz, ez.

Bi agur mota, biak beharrezkoak. Eta beharrezkoak direnez, orain hirugarren bat asmatu dugu: "orain arte" **sarri artio** ibili beharrean. Erdal kalko hutsa!

Eta honetan beste kontu bat ere badago: Guk **artio** eta **arte** ibili izan dugu beti, biak, kasuan kasu. Orain biak dira **arte**. **Artio** denborari dagokio: **Atzo artio, gero artio, irabazi artio**. Baina, **arbola artean** edo **karrika artean** ibiliko dugu. Zerbaiten artean, **arte**.

Berriketan ote nabilen? Ez dut uste. Eman dezagun, Oskozko **pestak**. Aspaldi samarrean Oskotzen San Cristobalen ohorez egiten zituzten **pestak**, herriko zaindariaren egunean, uztailaren 10ean. Geroago aldatu eta San Migeletan hasi ziren egiten baina San Cristobal egunean **jai** hartzen zuten eta jende asko hori aprobetxatuz San Ferminetara joaten zen.

Orain jende askok bi hitzak nahasten ditu, **jaiak** eta **pestak**. Eta beste aunitzek beti **jai** hitza erabiltzen du, euskaldunago izan

nahian edo. Bi gauza diferenterik hitz bakarrez deituz, genituen bietako bat harrika botarik.

Gaurkoz, isil nadin. Hurrengoan gehiago, eta izan ongi ardo frexkoa edanez. Berriz ere etorriko naiz.

Txurdan

Hiztegia

Jorratu: escardar.

Etengabe: gelditu gabe.

Euskalkia: euskararen dialekto bakoitza.

Erkoxtasuna. Erkoxtu. Ez dakar hiztegiak. Adibidez: Arropa erkoxtu zait, esate baterako, urean sartu tela (ehuna) eta ttikitu, erkoxtu egiten da.

Sarri: agudo, laster.

Sarri arte=Gero arte, hiztegian horrela jartzen du, baina gurean bi gauza diferente dira. Sarri artio, hemendik denbora gutxira (15 minutu, ordu bat, bi edo hirura)

Murriztu: bakandu, soildu.

Jaia: Erlijio kutsukoa da. Elizarekin kunplitu behar denean, lanik egin gabe. Hala ere, orain gehiago erabiltzen da zerbaitengatik lanera joan gabe gelditzen garen egunei deitzeko: Gaur jai hartu dut, badut eginbehar bat eta!

Pesta=Besta=Festa: Zerbait ospatzen denean, herriko bestak, auzokoak, edo lagunarteko dantzaldi bat, esate baterako.

Esaldiak

Askotan ez esatearren. Por no decir muchas veces.

Erromatarrek ardo eta olio garraiatzeko erabiltzen zituzten ontziak, anforak.

Zorionak Zorionak !

Zorionak Daniel eta Telmo! Urte bat, azaroaren 19an.

Zorionak, Luken!

Zorionak aitatzxo eta Enai!

Zorionak amatzxi eta Enai!

Aiur Ostin, azaroaren 28an urte bat. Zorionak!

Zorionak, Iosu!

Zorionak June!

Zoriondu zure laguna
Pulunpen!
pulunpe@gmail.com

Eskubaloia

Txikien artean arrakasta izan du aurten

Eskubaloiak arrakasta izan du Nafarroan, Portland San Antonioren urrezko garaietatik, bereziki. Gure eskualdean ere beti egon da kirol eskaintzan. Gaur, bi talde dira haur-kategorian; eta, aurten, txikien taldean, hogeita bostek eman dute izena, entrenatzailearen harridura eta poza eraginez.

Ultzamako eskubaloiko bi taldeak asteartero eta ostegunero biltzen dira Larraintzarko polikiroldegian, entrenatzeko. Bata txikien taldea da, eta, bestea, handiena. Hara hurbildu gara eta bigarren taldea harrapatu dugu lanean. Imanol Sanz Fernandez iruindarra da bi taldeen entrenatzailea: "Pasa den urtean ere badakit bi talde zeudela, baina bederatzi eta hamaika ume zeuden horietan. Aurten, txikien taldean hogeita bostek eman dute izena!".

Entrenatzaileak ez daki zehazki zein den arrazoia. Urtero bezala ate irekiak antolatu zituzten eta horren ondorioz sortu zen txikien talde handi hori: "Ate irekiak egin genituen, nahi zuenak probatzeko. Eta etortzen hasi ziren, etortzen hasi ziren, eta, gainera, guztiak

apuntatu ziren! Beraz, gu oso pozik, entrenamenduetan sekulako giroa sortzen da".

Handiagoen taldean, gehienak, neskak

Aipatu dugu, iazko tamaina bikoiztu egin duela txikien taldeak; baina ez da Imanol Sanz Fernandez entrenatzailearen poz bakarra. Hamaikak osatzen dute beste taldea, eta gehienak, bederatzi, neskak dira: "Hori oso positiboa da. Ez dakit ikasgelako kideak direlako eta kutsatuta edo zergatik, baina gu oso pozik gaude horregatik. Ultzaman, kimu kategorian (alevín) apuntatu dira, eta mutilen kontra jokatu behar dute".

Garai berrien ikurra badirudi ere, batzuek amen eredu ere jaso

Handien taldea, entrenatu bitartean ▲

Txikien eskubaloit taldea, partida baten ondoren ▲

dute, Eltzaburuko Ane Ezkurra Iribarrenen kasua da: "Amak ere jokatzen zuelako apuntatu nintzen. Gainera, lagunek ere izena eman dute". Iraizozko Irene Barberena Juveraren ama ere ibili zen eskubaloian, alabak oso gustuko duela esan digu: "Aurretik zumba egiten nuen (barreak) baina eskubaloia askoz ere gehiago gustatzen zait".

Gehienondako bigarren urtea da, nahiz eta baten bat aurten hasi den. Batzuek futbola, saskibaloia, herri kirolak edo errugbia ere egin dute eta bada zirkoa edo zumba probatu duenik ere. Denetatik dago, baina gehienek esan digute eskubaloiarekin jarraituko dutela. Beraz, entrenatzailea pozik, eta umeak ere bai.

3 ELIKAGAITIK 1EK ZAKARRONTZIAN AMAITZEN DU

1 kg sagar	2,57€	822 litro
zainzuri lata bat	5,50€	538 litro
1 kg txitxirio	2,89€	4.177 litro
2 litro esne	2,24€	2.040 litro
100 g urdaiazpiko egosia	1,35€	599 litro

**ALFERRIK GALTZEA,
GUZTIRA 4,85€ 2.725 litro***

*Elikagaien ekoizpenean alferrik
galtzen diren ur-litroak

**Erosketak ez planifikatzea
garesti ordaintzen dugu**

Nafarroan elikagaiak
alferrik galtzea
murritzeko agenda
2022-2027

Azaroko programazioa eta komiki gomendio bat

Ohi bezala, datozen asteetako ostiral kulturalen programazioa eta irakurtzeko hainbat gomendio ekarri dizkigu, hilabete honetan ere, Ultzamako liburutegian.

Arco Iris, Lizasoko komunitateari buruzko dokumental bat

Azaroko programazioari ekiteko, oso gertutik ukitzen gaituen gai bati buruzko dokumental bat izanen dugu, Ultzamako iraganik berrienari buruzko istorio bat jorratzen baitu. Joan zen hilabeteko *Ultzama* zerutik proiektzioan ikusi ahal izan genuenez, tokiko gaiak beti dira interesgarriak gure ibarretako herritarrentzat. Eta kasu honetan, Irati Gorostidik eta Mirari Echávarri Arco Irisen jarri zuten arreta. Hau da, laurogeiko hamarkadan Lizasoko komentu zahar batean, San Simon kaleko 62an (horixe da dokumentalaren izenburua, *San Simón 62*, hain

zuzen ere). Historia honekiko interesa historia pertsonal edo familiar batetik abiatzen da; izan ere, bi zinemagileen amak Arco Irisen parte izan ziren, frankismoko urteen ondoren askatasuna eta hazkunde pertsonala bilatzeak erakarrita. Irati Gorostidik eta Mirari Echávarri handik urte batzuetara itzuli ziren, orain klausurako monjeen komentu bihurtua, iragan haren aztarnen bila. Punto de Vista bezalako jaialdi garrantzitsuetan proiektatu den dokumentala azaroaren 4an izango da, arratsaldeko 19:00etan, Larraintzarko Gizarte Etxean.

Musika, poesia, kabareta eta askoz gehiago

Musika, bakarriketak, poesia, kabareta... Dena batean, ordu eta erdiko ikuskizunean, Ekaitz Goikoetxeak, Aingeru Mayorrek eta Xabier Crehuetek osatzen duten Popatik taldearen eskutik. Taula gainera igotzen dira maitatzeari ikuskizuna eskaintzeko. Eta hau esaten digute bera lanaz: "Ikuskizun honetan hitzak eta musika jartzen dizkiogu maitatzeari. Poesia eta kantak. Akordeak eta konpasak, xuxurlak eta oihiak, errimak eta arritmia, ipuinak eta bertsoak. Hitz goxoak eta hitz lizunak... Baita isiluneak ere. Maitasunari baino, maitatzeari kantatzen diogu. Egiten den maitasunari, maitatzearen arteari. Maitatzeko gaitasunari eta baita

zailtasunei ere. Maitatua izatearen eta maitatzearen beharrari. Maitemintzeari eta, batez ere, maite pozari. Maitaleen arteko erotikari. Bihotz itxurako emotikono gorriek erakusten ez dituzten ertz eta zirrikituei... Maitatzea ez ezik, beste hainbat gai ere la(zta)ntzen ditugu: gizontasun ereduak, sexu-identitatea eta transexualitatea, bikote harremanak eta askatasuna, kalean bizi direnen errealitatea, gerra eta bortizkeria, musikaren magia eta artearen beharra... Amodioa nola, hala egiten dugu poesia eta musika: lasai eta goxo, emeki, akorde bakoitza zainduz, begietara begira, gozo eta gozatuz. Maitaleen jolas intimo honetan, biluztu egiten

gara, gure ahots eta gitarra soil baten laguntzaz. Musikaren eta hitzen bidez ikusleak besarkatzea da gure asmoa eta, ahal izanez gero, larruazala zeharkatuz, haien bihotzak eta erraiak laztantzea ere bai". *Maitatzeari* azaroaren 11n, 19:00etan, Larraintzarko Gizarte etxean izango da.

Euskaraldiari hasiera paregabea

Hurrengo ostiralean, azaroaren 18an, berriro Larraintzarko Gizarte etxean baina kasu honetan hango tabernan, Euskaraldiari ongi-etorria emateko bertso-merendua antolatu da, Ultzamako Udalaren eta Nafarroako Iparraldeko Euskara Mankomunitatearen esku. Joanes Ilarregi eta Saioa Alkaiza etorriko dira gurera eta bertsoez, euskaraz eta mokadutxo batzuez gozatzeko aukera izanen da.

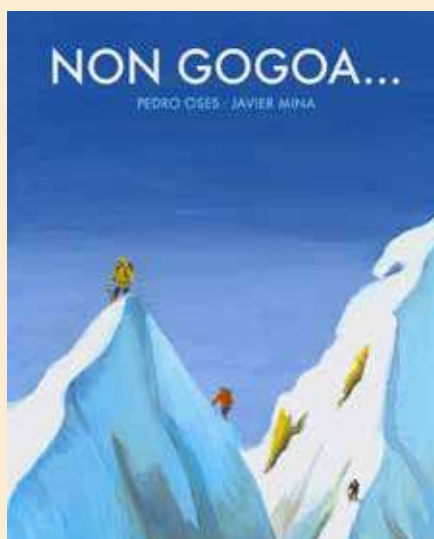
Isildutako eskuak

Eta hilabetea bukatzeko Lantza joanen gara. Hango udaletxeko aretoan, azaroaren 25ean 19:00etan, Jon Abril kazetariak aurkeztuko du bere azken liburua, *Isildutako eskuak*. *Emakume langileak gerra ondoko Euskal Herrian*. Irudipen okerra da XX. mendean, gerraostean, emakume oro etxean geratu zela, familia zaintzen eta haurrak hazten, kanpoko lana gizonei utziz. Alabaina, legeek eta usadioek horretara bultzatu arren, izan ziren hainbat andrazko, beharrak eta ausardiak hauspotuta, giroari aurre egin eta hainbat arlotan aritu zirenak. Liburu honek emakume horietako batzuei ahotsa eman nahi izan die haien ekarpen sozial eta historikoa ikusgarri egiteko.

Komiki gomendio bat

Labetik aterata jaso nahi dugu liburutegian jaso berri dugun komiki bat: *Non gogoia*, Javier Mina eta Pedro Osésena. Bertan, hauek, gidoilari eta marrazkilari, laurogeiko hamarkadan HABE aldizkarian argitaratu zituzten mendiko istorioetako batzuk biltzen dira. Pedro Osés marrazkilariaren beste afizioa, mendizaletasuna, gureganatuko dugu gizakiaren eta naturaren arteko harreman berezi bat deskribatzen den komiki

honetan. Hainbat herrialdeetako gizon eta emakumeren bederatzi istorio, besteak beste, Iñaki Aldaia nafarrarena eta Bianca di Beaco italiarrarena. Bineta bakoitza, ilustrazio bakoitza, Pedro Osés nafar margolari eta komikigile bikainaren artelan txiki bat da, lerro hauen irudiak erakusten duen bezala.

 Patxi Irurzun,
Ultzamako liburuzaina

2022ko abuztua

2022ko irailean gure alderdian izan diren jaiotzak, ezkontzak eta heriotzak

Jaiotzak:

“ Zorionak gurasoei ”

Ezkontzak:

ULTZAMA Larraitzar

Asier Dorai Intsausti, Iraizozko **Errekaldekoa** eta Yaiza Mendibe Gaskue, Larraitzarkoa, irailaren 8an ezkondu ziren. Larraitzarren biziko dira.

“ Mila zorion ezkonberriei ”

Heriotzak:

IMOTZ Latasa

Domingo Iriarte Bidondo, **Beheitikoetxeko** nagusia, irailaren 15 hil zen, 86 urtetan.

▲ Domingo Iriarte

ANUE Aritzu

Oihan Urdanitz Azkarate, Xabi eta Beatrizen semea, irailaren 18an sortua.

▲ Oihan etorri zaigu familia alaitzera

BASABURUA Aizarotz

Oier Canarias Jauregi, Victor eta Laidaren semea, irailaren 20an jaioa. Joritz Lekunberri Sanchez, Ethan eta Monicaren semea, irailaren 25ean jaioa

▲ Oier

Muskitz

Joaquin Garbisu Oraien, **Errandoneko** nagusia, irailaren 30ean hil zen, 80 urtetan.

▲ Joaquin Garbisu Oraien

“ Zuen maitasuna, gelditzen zaiguna. ”

MANTENTZE - LANAK · INSTALAZIOAK · KONPONKETAK · ARGI PUBLIKOAK
PROYEKTUAK · AURREKONTUAK · BOLETINAK ETA ZIURTAGIRIAK

KARRIKOLAR
ELEKTRIZITATEA

629 31 53 32 · 722 766 835

LIZASO · karrikolaregoitz@gmail.com

**GOTELET-A
KENTZEA**

**FATXADAK
ZAHARBERRITZEA**

**IRAGAZGAITEA
(IMPERMEABILIZACIONES)**

DAVID ELIZONDO PINTURAK
DEKORAZIO ETA INDUSTRIA PINTURA

**KALITATEA
ETA
GARBITASUNA**

**AURREKONTUA
KONPROMEZURIK GABE**

678623866

ZIAURRITZ · argapin@hotmail.com

2022ko Zozketa *mundiala*

Sariak

30 Saskitto
25 Gazta
8 Esneki Sorta &
Eta..... beste anitz sari

WWW.AMEZTI.EUS

3

Elgorriagako bainu etxean
asteburuko egonaldiak

Asteburuko bidaiak &
2 lagunentzat

10

Txerri gizen

Axuri eder

18

Bazkari edo afari &
bikoitz
(inguruko ostatuetan)

2

Landaetxetan
egonaldiak

EUSKARALDIA

HITZEZ EKITEKO GARAIA

2022ko azaroaren 18tik abenduaren 2ra